

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 80 (82)

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2021

YEARBOOK

2021

ГОДИНА 12
БРОЈ 17

VOLUME XII
NO 17

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2021
YEARBOOK
2021

ГОДИНА 12
БР. 17

VOLUME XII
NO 17

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

ГОДИШЕН ЗБОРНИК ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

За издавачот:

вонр. проф. Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев

проф. д-р Лилјана Колева-Гудева

вонр. проф. Драгана Кузмановска

проф. д-р Луси Караниколова -Чочоровска

проф. д-р Светлана Јакимовска

проф. д-р Ева Горѓиевска

Редакциски одбор

- проф. д-р Ралф Хајмрат – Универзитет од Малта, Малта
проф. д-р Неџати Демир – Универзитет од Гази, Турција
проф. д-р Ридван Џанин – Универзитет од Едрене, Турција
проф. д-р Стана Смиљковиќ – Универзитет од Ниш, Србија
проф. д-р Тан Ван Тон Та – Универзитет Париз Ест, Франција
проф. д-р Карин Руке Бритен – Универзитет Париз 7 - Дени Дидро, Франција
проф. д-р Роналд Шејфер – Универзитет од Пенсилванија, САД
проф. д-р Кристина Кона – Хеленски Американски Универзитет, Грција
проф. д-р Златко Крамариќ – Универзитет Јосип Јурај Штросмаер, Хрватска
проф. д-р Борјана Просев-Оливер – Универзитет во Загреб, Хрватска
проф. д-р Татјана Гуришиќ-Бекановиќ – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
проф. д-р Рајка Глушица – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
доц. д-р Марија Тодорова – Баптистички Универзитет од Хонг Конг, Кина
доц. д-р Зоран Поповски – Институт за образование на Хонг Конг, Кина
проф. д-р Елена Андонова – Универзитет „Неофит Рилски“, Бугарија
м-р Диана Мистреану – Универзитет од Луксембург, Луксембург
проф. д-р Зузана Буракова – Универзитет „Павол Јозев Сафарик“, Словачка
доц. д-р Наташа Поповиќ – Универзитет во Нови Сад, Србија

проф. д-р Светлана Јакимовска, проф. д-р Луси Караниколова-Чочоровска,
проф. д-р Ева Горѓиевска, проф. д-р Махмут Челик,
проф. д-р Јованка Денкова, проф. д-р Даринка Маролова, Доц. д-р Весна Коцева,
виш лектор м-р Снежана Кирова, Доц. д-р Наталија Поп-Зариева,
лектор д-р Надица Негриевска, виш лектор д-р Марија Крстева

Главен уредник

проф. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

проф. д-р Ева Горѓиевска

Јазично уредување

Лилјана Јовановска

(македонски јазик)

виш лектор м-р Биљана Иванова, виш лектор м-р Крсте Илиев,

виш лектор м-р Драган Донеv

(англиски јазик)

Техничко уредување

Сања Гацов

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ -Штип

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ 10-А п. фах 201, 2000 Штип

Република Северна Македонија

YEARBOOK FACULTY OF PHILOLOGY

For the publisher:

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Editorial board

Prof. Blazo Boev, PhD

Prof. Liljana Koleva-Gudeva, PhD

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Editorial staff

Prof. Ralf Heimrath, PhD— University of Malta, Malta

Prof. Necati Demir, PhD— University of Gazi, Turkey

Prof. Ridvan Canım, PhD— University of Edrene, Turkey

Prof. Stana Smiljkovic, PhD— University of Nis, Serbia

Prof. Thanh-Vân Ton-That, PhD— University Paris Est, France

Prof. Karine Rouquet-Brutin PhD— University Paris 7 – Denis Diderot, France

Prof. Ronald Shafer PhD— University of Pennsylvania, USA

Prof. Christina Kona, PhD— Hellenic American University, Greece

Prof. Zlatko Kramaric, PhD— University Josip Juraj Strosmaer, Croatia

Prof. Borjana Prosev – Oliver, PhD— University of Zagreb, Croatia

Prof. Tatjana Gurisik- Bekanovic, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Prof. Rajka Glusica, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Ass. Prof. Marija Todorova, PhD— Baptist University of Hong Kong, China

Ass. Prof. Zoran Popovski, PhD— Institute of education, Hong Kong, China

Prof. Elena Andonova, PhD— University Neofit Rilski, Bulgaria

Diana Mistreanu, MA— University of Luxemburg, Luxemburg

Prof. Zuzana Barakova, PhD— University Pavol Joseph Safarik, Slovakia

Ass. Prof. Natasa Popovik, PhD— University of Novi Sad, Serbia

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD, Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD,
Prof. Eva Gjorgjievska, PhD, Prof. Mahmut Celik, PhD, Prof. Jovanka Denkova, PhD,
Prof. Darinka Marolova, PhD, Ass. Prof. Vesna Koceva, PhD,
lecturer Snezana Kirova, MA, Ass. Prof. Natalija Pop-Zarieva, PhD,
lecturer Nadica Negrievska, PhD, lecturer Marija Krsteva, PhD

Editor in chief

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Managing editor

Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Language editor

Liljana Jovanovska

(Macedonian language)

lecturer Biljana Ivanova, MA, lecturer Krste Iliev, MA, lecturer Dragan Donev, MA

(English language)

Technical editor

Sanja Gacov

Address of editorial office

Goce Delchev University

Faculty of Philology

Krste Misirkov b.b., PO box 201

2000 Stip, Republic of North Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Јазик

Марија Тодорова

КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА НА ГЛАСОВНИТЕ СИСТЕМИ НА
ШПАНСКИОТ И НА ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК

Marija Todorova

CONTRASTIVE ANALYSIS OF THE VOWEL SYSTEMS
OF SPANISH AND ITALIAN .....

9

Надица Негриевска

СИНТАКСИЧКО-СЕМАНТИЧКИ ФУНКЦИИ НА ПРЕДЛОГОТ
SU И НЕГОВИТЕ МОЖНИ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Nadica Negrievska

SYNTAX AND SEMANTICS FUNCTIONS OF THE PREPOSITION SU
AND ITS POSSIBLE EQUIVALENTS IN MACEDONIAN LANGUAGE .....

15

Марија Леонтиќ, Севинч Ѓулшен

ТУРЦИЗМИТЕ ВО „РЕЧНИКОТ НА СИНОНИМИ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК“
ОД ТОЛЕ БЕЛЧЕВ И СНЕЖАНА ВЕНОВСКА-АНТЕВСКА

Marija Leontik, Sevinç Gülşen

TURKISH LEXICAL BORROWINGS IN THE “DICTIONARY OF SYNONIMS
OF THE MACEDONIAN LANGUAGE“ BY TOLE BELCEV AND

SNEZANA VENOVSKA-ANTEVSKA..... 25

Ѓзим Хафери, Билјана Ивановска

НОВИ ЗБОРОВИ ВО ЈАЗИКОТ ВО ВРЕМЕ НА КОРОНА ПАНДЕМИЈА

Gzim Xhaferri, Biljana Ivanovska

NEW WORDS IN THE LEXICON DURING CORONA PANDEMIC .....

43

Надица Негриевска

ПРЕГЛЕД НА НАЈЧЕСТИТЕ ЛАЖНИ ПАРОВИ МЕЃУ
ИТАЛИЈАНСКИОТ И ШПАНСКИОТ ЈАЗИК

Nadica Negrievska

OVERVIEW OF THE MOST COMMON FALSE PAIRS BETWEEN
ITALIAN AND SPANISH LANGUAGE.....

53

Книжевност

Kristina Kostova, Marija Krsteva, Dragan Donev

ARCHETYPAL LITERARY CRITICISM APPLIED ON J.K. ROWLING'S
HARRY POTTER BOOK SERIES, WITH A FOCUS ON

NORTHROP FRYE'S VIEWS .....

63

Natalija Pop Zarieva, Kristina Kostova, Marija Krsteva

REPRESENTATION OF FEMME FATALES IN GOTHIC AND ROMANTIC
WRITINGS AT THE END OF THE 18TH CENTURY .....

73

Славчо Ковилоски

ПРЕКРАСНИОТ УМ НА МИТРА РИСТОВА, БИСЕРОТ НА
МАКЕДОНСКАТА НАРОДНА КНИЖЕВНОСТ ОД XIX ВЕК

Slavcho Koviloski

THE WONDERFUL MIND OF MITRA RISTOVA, THE PEARL
OF MACEDONIAN NATIONAL LITERATURE FROM THE CENTURY 83

Ева Ѓорѓиевска

ARS COMBINATORIA КАКО ПОСТСТРУКТУРАЛИСТИЧКА ПОСТАПКА
ВО РОМАНОТ ЗАМОКОТ НА ВКРСТЕНИТЕ СУДБИНИ ОД ИТАЛО КАЛВИНО

Eva Gjorgjievska

ARS COMBINATORIA AS A POST-STRUCTURAL PROCEDURE IN THE
NOVEL THE CASTLE OF CROSSED DESTINIES BY ITALO CALVINO 93

Методика

Neda Radosavlevikj

STUDENTS' ATTITUDES AND PREFERENCES TO ONLINE TEACHING
DURING THE PANDEMIC COVID -19 PERIOD

(A STUDY CONDUCTED AT SEEU)..... 103

Преведување

Светлана Јакимовска

ПРИДОНЕСОТ НА ФУНКЦИОНАЛИСТИЧКИТЕ ТЕОРИИ ВО
РАЗВОЈОТ НА СОВРЕМЕНАТА ТРАДУКТОЛОШКА МИСЛА

Svetlana Jakimovska

CONTRIBUTION OF FUNCTIONALIST THEORIES TO THE DEVELOPMENT
OF CONTEMPORARY TRADUCTOLOGY 123

Драган Донеv, Наталија Поп Зариева, Кристина Костова

УЛОГАТА НА ПРЕВОДОТ ВО ГЛОБАЛИЗИРАНИОТ СВЕТ ВО
ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА И ИНФОДЕМИЈА

Dragan Donev, Natalija Pop Zarieva, Kristina Kostova

THE ROLE OF TRANSLATION IN THE GLOBALIZED WORLD
DURING PANDEMIC AND INFODEMIC 133

Прагматика

Стефан Трајчев, Билјана Ивановска

ВНАТРЕШНИ И НАДВОРЕШНИ МОДИФИКАЦИИ НА
ГОВОРНИОТ ЧИН ИЗВИНУВАЊЕ

Stefan Trajchev, Biljana Ivanovska

INTERNAL AND EXTERNAL MODIFICATIONS OF
THE SPEECH ACT APOLOGY 141

Билјана Ивановска, Гзим Хафери

ЗНАЧЕЊЕ НА МОДАЛНИТЕ ЧЕСТИЧКИ ОД ПЕРСПЕКТИВА НА
ТЕОРИЈАТА ЗА ГОВОРНИ ЧИНОВИ

Biljana Ivanovska, Gzim Xhaferri

THE IMPORTANCE OF MODAL PARTICLES FROM PERSPECTIVE

OF THE THEORY OF SPEECH ACTS 151

Прикази

Ева Ѓорѓиевска

ОСВРТ КОН „ПРАГМАТИЧКИ ИСТРАЖУВАЊА“

ОД МАРИЈА КУСЕВСКА И БИЛЈАНА ИВАНОВСКА

Eva Gjorgjievska

REVIEW OF THE BOOK "RESEARCH IN PRAGMATICS"

BY MARIJA KUSEVSKA AND BILJANA IVANOVSKA 163

ПРЕКРАСНИОТ УМ НА МИТРА РИСТОВА, БИСЕРОТ НА МАКЕДОНСКАТА НАРОДНА КНИЖЕВНОСТ ОД XIX ВЕК

Славчо Ковилоски¹

¹Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје,
Институт за македонска литература
slavcho.koviloski@outlook.com

Апстракт: Во трудот се осврнуваме на една од најталентираните македонски интерпретаторки на народни песни, Митра Ристова (Христова). Оваа млада и мошне талентирана девојка од Горноцумајско, покрај тоа што репродуцирала, умеела да пресоздава и создава нови варијанти на ист мотив, вметнувајќи своевидно авторство во испеаните песни. Во нејзините пеењата доминираат јуначките песни, како според бројот на стиховите, така и според убавината на пеењето. Поривот за драматизација и кон епосот, од Ристова создале интерпретаторка од највисоко рамниште во македонската народна поезија. Вештината која преку визуализирање на слики или зборови придонесува за полесно памтење на информациите се нарекува мнемотехника. Неа ја користеле најдобрите македонски интерпретатори и создавачи на песни и приказни, меѓу кои, секако, едно од највисоките места, ако не и највисоко ѝ припаѓа на Митра Ристова.

Клучни зборови: *Митра Ристова, Антон Поп Стоилов, македонска народна поезија, XIX век, мнемотехника, интерпретација.*

THE WONDERFUL MIND OF MITRA RISTOVA, THE PEARL OF MACEDONIAN NATIONAL LITERATURE FROM THE CENTURY

Slavcho Koviloski¹

¹SS. Cyril and Methodius University in Skopje,
Institute of Macedonian Literature
slavcho.koviloski@outlook.com

Abstract: In this paper we refer to one of Macedonia's most talented performers of folk songs, Mitra Ristova (Hristova). This young and exceptionally talented girl from Gorna Dzumaja area, apart from reproducing, was able to recreate and create new variants of the same motif, inserting certain authorship into the songs sung. In her songs, heroic songs prevailed, according to both the number of verses and the beauty of singing. Her urge for dramatization

of songs, made her a performer of the highest level in the Macedonian folk poetry. The skill that contributes to easier memorization of information through the visualization of images or words is called mnemonics. It was used by the best Macedonian interpreters and creators of songs and stories, among which, one of the most prominent ones was Mitra Ristova.

Keywords: *Mitra Ristova, Anton Pop Stoilov, Macedonian folk poetry, 19th century, mnemonics, interpretation.*

Вовед

Активностите поврзани со собирање, запишување на македонското фолклорно наследство кои започнале кон средината на XIX век, резултирале со обнародување и зачувување на народното творештво кое започнало да исчезнува пред налетот на индустријализацијата и модернизацијата. Запишувачите на народните умотворби, во прв ред браќата Миладиновци, Марко Цепенков, Кузман Шапкарев и останатите се сретнале со голем број талентирани македонски интерпретатори кои покрај тоа што репродуцирале, умеее да пресоздаваат и создаваат нови варијанти на ист мотив, вметнувајќи своевидно авторство во испеаните песни и раскажани приказни. Преку нивниот збор, читателите се запознале со низа даровити песнарии од Охрид, Струга, Прилеп и од други места. Меѓу нив високо котирале песнариите од Горна Цумаја и околината во која влегувале селата: Габрово, Карацово, Лешко, Логодаж, Падеж и др. Благодарение на вонредните напори на Антон Поп Стоилов (1869 – 1928) родум од горноцумајското село Лешко, евидентирани се повеќе имиња на интерпретатори на народни умотворби кои потекнуваат од тие краишта: Димитрија Атанасов, Стоимен Величков, Цвета Мазнеова, Ната Гошева, Спасуна Захаријева, Митра Ристова, Христина Китанова, Митра Стојанова, Петар Христов, Стојан Кукалов, Стојан Христов, Ана Поп Стоилова и други. Меѓу нив, посебен впечаток оставаат испеаните песни од момата Митра Христова од селото Лешко. Според информацијата што ни ја дава братот на Антон, Христо Поп Стоилов, до 1904 година од Горноцумајската каза имало запишано „115 песни, 69 гатанки, 55 пословици, 12 приказни, околу 20 детски игри, 17 толкувања на соништа, 6 суеверија, 8 баења неколку десетици сопствени имиња и неколку стотини зборови за речник“ (Хр. П. Стоилов, 1904, стр. 2).

Митра Ристова како интерпретаторка

За Митра Ристова (во еден случај запишана и како Христова) немаме детални биографски податоци. За време на запишувањето на песните на 6 август 1892 година во селото Лешко, Ајдучка маала, за неа е наведено дека

била „прочуена горноцумајска пеачка мома Митра Ристова“. Оваа информација ни укажува дека во тоа време таа била млада, односно сè уште била немажена. Оттука, нашата претпоставка е дека можеби била родена некаде во средината на 70-тите години на XIX век. Таа уште од мала возраст учела јуначки песни од својата 96-годишна баба Векла. Нејзините песни ги слушал Антон Поп Стоилов, кој запишал „45 разни песни, една на друга по 150 стихови“ (Поп Стоилов, 2000, стр. 45).

Ристова е една од ретките македонски пејачки за кои се карактеристични долгите пеења, односно песни во кои се содржани голем број стихови. Како пример ќе ги наведеме песните: „Дете Малианче“ (п. 15) која има 609 стиха, „Женидбата на Милош јунак“ (п. 16) со 323 стиха и „Женидбата на младо Црногорче“ (п. 21) со 216 стиха. Честото повторување на песната „Дете Малианче“ придонесло Ристова без проблеми да му ја испее на Поп Стоилов. Песните „Женидба на Милош јунак“ и „Дете Малианче“ се објавени во списанието *Периодическо списание*, првата во кн. XLIII од 1893 година на стр. 41–148, а втората во кн. XLV од 1894 година на стр. 459–472. Песните „Женидбата на Јован Капитанин“ и „Женидбата на млади Црногорче“ се објавени една по друга во списанието *Сборник за народни умотворенија, наука книжнина*, број XII од 1895 година, на стр. 70–73. Овие песни се објавени во книгата *Македонски народни умотворби* од Антон Поп Стоилов од 2000 година, во редакција на Марко Китевски. Како редактор Китевски претходно се јавува и на друг избор Македонски народни песни од Поп Стоилов, овој пат од 1990 година, во кој се застапени уште две песни на Ристова: „Две кучки етрви“ и „Девет сестри го ослободуваат заробениот брат Стојан“ (Поп Стоилов, 1990, стр. 35–38).

Под песната „Женидба на Милош јунак“, Поп Стоилов оставил забелешки со појаснувања за јазикот што го употребувала Ристова. Дијалектниот речник го сочинуваат неколку зборови меѓу кои: замán (со објаснување: време), сокаци (улици), углава (венчавка), де'бóк (длабок), са, сага, са'а (сега), запорник (насилен љубовник), дадай (дај), фиаленило (загорело), отфърче (одлета), погаина (мрсна, нечиста) и др. Поп Стоилов слично постапил и со објаснувањето на некои зборови во песната „Дете Малианче“, притоа напоменувајќи дека акцентирањето на сите зборови на ár е исто: градинáр, говедáр, сфинáр и др., како и на угадинарe, говедарe, сфинарe и др. (П. Стоилов, 1894, стр. 459).

Песна „Дете Малианче“, според редакцијата на *Периодичното списание* од Браила, претставувала „чуден спој од поетски и приказнични мотиви“. Притоа, на редакторите песната им изгледала како да е составена од неколку други, бидејќи во неа се испреплетувале историски подробности кои изгледале „како да се земени од некои летописи“ (Поп Стоилов, 2000, стр. 45–46). Главниот лик Дете Малианче е во постојана корелација со јунаците Болен Дојчин, Рајко Војвода, Марко, Марковица и Црна Арапина, Филип Маџарин, коњот Дора

Малена, кои се јавуваат како протагонисти во дејствието. Комбинирањето на содржината на песната е сочинето од претскажувањето на наречниците и неговото исполнување (карактеристично за повеќе јуначки песни, во кои како главен лик се јавува Крале Марко), а делови со слична содржина се сретнуваат кај Миладиновци, во песните „Краљ Шишман, краљ Латин и овчар Табарина“ (п. 57) и „Марко, Секула и краљ Латинина“ (п. 145).¹ Како што можевме да видиме, содржината на „Дете Малианче“ е изградена од три самостојни сижети, кои извонредно се надополнуваат едни со други, создавајќи прстенеста структура на песната. Имено, песната почнува и завршува со претскажувањето на наречниците за смртта на Дете Малианче и за неговата слава. Исто така, на почетокот сретнуваме словенска антитеза:

„- Фала Богу, за чудо гулемо!
Дали грми, ил се земја тресе,
Или от високо вода тече,
Или стадо за јегненца блее,
Или офчар с меден кафал сфири,
Или змија у грамада сфири,
Или моми жални песни појат,
Ил’ ока од Солун Болен Дојчин,
Или мрамор под бел камен дума,
Или маќа за милна сина плаче,
Или јунак за дружина вика,
Или самовили оро играт?
Ниту грми, ни се земја тресе,
Нито вода од високо тече...“ итн. (Антон Поп Стоилов, п. 15, стр. 38).

Она што е интересно, а што ја навело редакцијата на *Периодичното списание* да се посомнева во извесно поврзување со „некои летописи“, се редоследното наведување на голем број имиња на гости, кои Филип Маџаринот ги поканил и утврдување на местата од каде што доаѓале. Ним Ристова им посветила дури 39 стиха: „од Букурешт Бецелеј Дубеце, / од Силистра Љутица Богдан, / од Покровник дете Магдаленче“ итн. Изненадува точноста на имињата на градовите и областите од кои биле поканети гостите, со оглед на тешкотиите со кои се соочувале учениците во секојдневното учење, а во тој контекст и со географијата. Дури и не ја исклучуваме можноста Ристова да не посетувала училиште, односно да била неписмена. Оттаму, наведувањето на Ниш, Трново, Видин, Алексинац, Јагудин (Јагодина), Шумадија (Шумадија), Тетово, Радомир, Кратово, Кочани, Неврокоп, Нови Пазар, Пелистер, Варадин (Вараждин), Солум

¹ Повеќе кај: Ленка Татаровска, Митологија на јаболкото и прстенот, Институт за македонска литература, Менора, Скопје, 2000, стр. 165–184.

(Солун), Стамбол и другите градови укажува на живиот темперамент и интерес на пејачката за балканската топонимија. Радиусот на нејзините познавања не е сведен само на обично репродуцирање на слушнатото. Ристова е вистинска поетеса која користела епитети, повторувања, дијалози. Дејствието на песната го одлагала ненаметливо, со претставување поетски слики, карактеристични само за пејачки што душевниот жар знаат да го пренесат во песна:

„Ка је чула штерка Магделена,
па си стегна ф дабоки зевници,
отклучила шарени сандџици,
та си зема бесцени камење,
па ги врза на белото грло;
зема рујно вино да служијава:
дека стои, като јасно сџнце,
като јасно санце – борна свети“ (Поп Стоилов, 2000, п. 15, стр. 42).

Еден од омилените мотиви на Ристова кои претставуваат своевиден циклус била женидбата. Таа на Антон Поп Стоилов му испеала три прекрасни песни во кои се опевал овој чин: „Женидбата на Милош јунак“ (п. 16), „Женидбата на Јован Капитанин“ (п. 20) и „Женидбата на младо Црногорче“ (п. 21). Во согласност со темата, во речникот на Ристова се забележува зачестена употреба на термини поврзани со прослава, како на пример, „чесна трпеза“, „три товари вино“, „рујно вино“, „љута ракиа“ и сл. Во овие песни се нагласувале и можностите за недоразбирање, за измама, за препознавање, што во одредени случаи придонесувало за биене битка. Така, женидбата на Милош јунак се случила по погубувањето на Црна Арапина; во песната за женидбата на Јован Капитанин, Детелин војвода не ја препознал преоблечената невеста, по што „земаа му Јана бело грло“, додека, пак, женидбата на младото Црногорче се случила откако постариот сестричник со итрина зел две моми, една за него, друга за Младо Црногорче. Значи, во песните за женидба што ги испеала Ристова, силата не помагала секогаш, туку нужна била и употреба на итрина.

Начинот на учење на народните песни

Прекрасен пример за начинот на усвојување на народните песни ни презентирал токму Антон Поп Стоилов. Во забелешката под големата песна „Дете Малианче“, тој наведува дека од прочуената горноцумајска пејачка Митра Ристова запишал 45 разни песни, долги по 150 стихови. На прашањето од кого слушала толку долги песни, таа одговорила дека: „ги слушала од својата 96-годишна баба Вакла Шиковска од истото село која знаела многу јуначки песни, некои од нив со по повеќе од 1000 стиха. Баба Вакла сакала внуката Митра

да ги научи сите тие песни, та почнала да ѝ кажува најпрвин помали песни и со тоа да ја подготви за примање на поголеми, но кога дошол редот Митра да ги изучува поголемите песни, Бог ја преселил баба Вакла во вечнота. Додека била жива баба Вакла, Митра често ја повторувала песната ‘Дете Малианче’ со цел да ја научи“ (Поп Стоилов, 2000, стр. 45). Значи, постојаното повторување на една песна под менторство на бабите било еден од наједноставните, но истовремено и најважен начин на учење. Да не заборавиме дека уште една даровита пејачка Божана Трпанова, за која сепак треба да се истакне дека била во постари години според белешката на Шапкарев, се соочила со тешкотии при пеењето на песната „Богдан Лутица, сестра му Марија и Харватин војвода или Сестринско коварство или братино отг’штение“, па на крајот песната останала недовршена. Таа е најдолгата песна која Трпанова му ја испеала на Шапкарев, со 107 стиха, но е недовршена. По последниот стих: „И си појде дома при мајка си!“, Шапкарев оставил белешка: „но натаму пеачката, бидејќи не можеше да ја продолжи песната во стихови, продолжи да ми ја раскажува во проза и ја заврши како приказна“ (Шапкарев, 1976, стр. 127).

Да погледнеме само дел од долгата песна од 609 стиха, насловена „Дете Малианче“:

„Прочул се је Филип Мацарино,
прочул се је од Будима града,
штерка жени штерка Магделена,
поканил је сите добри госје:
од Букурешт Бецелеј Дубеце,
од Силистра Љутица Богдан,
од Покровник дете Магдаленче,
од Трново бугарски цар Шишман,
од Видима Ѓоргија Страшимир,
од Крајкова, крајковски војвода,
од Крупник Јованчо добар јунак,
од Куршумлиа јунак Југ Богдан,
сос него девет сина Југови,
од Куприа дете Голомеше,
од Ниш левен Стојан војвода,
од Алексинац Саваќин Тодор,
од Јагудин Секула детенце,
од Крушица српски цар Лазар,
од Шумадија српски цар Стефан,
од Смедерево Ѓуро Смендеревац,
од Варадин Петре варадинче,
од Сталатин Сталатин Тодор,

од Белиград Петре и Орло,
од Арбаначка земја, Ѓино Арбанашче,
од Велес, Маренко војвода,
од Доленци Толе војвода,
од Пелистер Момчил војвода,
од Солум града Болен Дојчин,
од Самокоф Леко Капиданче,
од Умлена Китан војвода,
од Тетово Аврам Гостољубец,
од Радомир Сираче Јованчо,
од Малешево Пеливан Печин,
од Ќостендил Костадин војвода,
од Кратово, младо Кратовчанче,
од Кочана стари ајдук Новак,
од Виница Груица војвода,
од Неврокоп Милош добар јунак,
од Леѓена града, леѓенцки крал,
од Косово Јанкула војвода,
од Едрене Бано Миаилче
од Нови Пазар Иљо војвода.
од Ново Брдо Рајко војвода,
од Стамбол града Цар Костадин,
сос сестра си царица Елена,
и се што може на кон да јаа,
на кон да јаа, целит да игра,
целит да игра, камен да врла...“ (п.15, стр.41).

Поради ваквиот начин на пеење на Митра Ристова, со комбинирање на поетски и приказнични мотиви, оваа песна е единствена по својот вид во македонскиот фолклор. Токму поради тоа, кон песната може и треба да се однесуваме како авторско дело на Ристова и покрај тоа што момата ја научила од својата баба. Од каде ли само знаењето за градови, места и имиња кои никогаш не ги посетиле, за кои не можеле ни да сонуваат дека постојат, неписмени и затворени во селска средина? Одговорот лежи во нивните прекрасни умови, во чувството за епика и лирика, во нивното разбирање за убавото, за естетиката, за потребата за уметничко изразување.

Македонската народна лирика познава неколку случаи во кои запишувачите на песните оставиле белешки за надарените песнопојки. Еден од најпознатите примери е поврзан со пејачката Дафина од Просеник (Серско), од која Стефан Верковиќ слушнал и запишал околу 270 песни. Дафина многу лесно импровизирала, што може да се забележи од големиот број недовршени

песни и бројните примери на контаминација. Имено, откако Дафина му испеала околу 200 песни, по неколку дена повторно го повикала со образложение дека повторно ѝ текнале неколку песни. По ова, под истото објаснување таа го повикала Верковиќ уште еднаш, сè додека тој од неа не запишал 270 песни. Откако тој ја прашал Дафина како песните ѝ доаѓаат на памет, таа одговорила дека нив ги памти по „напевот“. Понатаму, таа додала дека кога ќе се сетела на напевот што го слушнала некаде во младите години, тогаш се присетувала и на самата песна (Верковиќ, 1985, к. I, стр. 85). Големиот број запишани песни од Дафина го принудил Верковиќ првиот дел од своите „Женски песни“ да ѝ го посвети токму на оваа наша народна пејачка.

Ова објаснување нè доведува до одговорот како пејачите ги паметеле народните песни. Веќе на почетокот на XIX век започнало системското проучување на начините на памтење и репродуцирање на слушнатото и на знаењето. Вештината која преку визуализирање на слики или зборови придонесува за полесно памтење на информациите се нарекува мнемотехника. Неа ја користеле најдобрите македонски интерпретатори и создавачи на песни и приказни, меѓу кои, секако, едно од највисоките места, ако не и највисоко ѝ припаѓа на Митра Ристова.

Преку мнемотехниката, тие барале врски меѓу нештата кои ќе го олеснат нивното помнење: одредени фрагменти или остатоци, врз кои се потпирале да запомнат нешта кои се случиле или да се потсетат на нешта кои веќе биле меморирани. Всушност, како што објаснува Павао Павличич „усниот создавач, имено, ја памти само основната фабула на песната, додека нејзината текстуална реализација ја импровизира на лице место... Пејачот располага со одреден број обрасци за градење на стихот, па поради тоа во секој момент може да опее некој настан. Експериментите покажале дека повеќето од пејачите се способни да ја отпеат песната која претходно ја чуле од друг пејач и притоа се уверени дека ја повторуваат од збор до збор. Се разбира, не ја повторуваат, туку ја прераскажуваат нејзината фабула, импровизирајќи и креирајќи нови стихови со помош на своите веќе совладани техники“ (Pavličić, 1986, стр. 422).

Така, учењето можело да биде на два начина: директно или индиректно. Директниот начин на учење го идентификуваме како индивидуален, кога една пејачка своето знаење на народни песни или приказни му го пренесувала на одделна личност, најчесто дете. Индиректниот начин го поистоветуваме со учењето преку слушање на народни умотворби на разни собири по повод празнување или извршување работни обврски, каде што мнозина интерпретатори, познати или непознати, пееле или раскажувале, а внимателниот слушател нив ги запамтувал и подоцна ги интерпретирал.

Во првиот случај, станува збор за техника на усвојување која постарите (најчесто бабите) им ја пренесувале на своите внуци. Имено, иако широките народни маси не биле образовани, а во тоа време и не се обрнувало внимание

на психолошките карактеристики на децата, постарите членови на семејствата ги знаеле отвореноста на детската мисла и нивната способност за впивање нова материја. Бидејќи детскиот мозок во најраната возраст е „*tabula rasa*“ или „празна табла“, врз основа на нивните процени, жените, а најчесто бабите избирале некој од своите потомци (внуци) кому му го пренесувале своето знаење. Тие најпрво започнувале да ги учат кратките форми на изразување, односно да им пеат кратки песни. Со методот на постојано слушање и повторување,² децата се оспособувале за понатамошно восприемање на подолги форми на народни песни, меѓу кои и јуначките. Како што веќе претходно спомнавме, дури на почетокот на XIX век започнал да се применува терминот „систем“, иако во текот на четирите претходни века се пишувало и се укажувало на проблематиката на употреба на „уметноста на помош за меморијата“ (Murden, 1818, стр. X).³

Заклучни белешки

Митра Ристова е една од најдаровитите македонски интерпретаторки и авторки на народни песни. Истовремено, таа е една и од најнепознатите од големиот корпус на народни пејачки, меѓу кои секако, влегуваат: Депа Каваева, Дафа Цепенкова, Гурѓа Котева и др. Она што Ристова ја одделува од останатите, е нејзината способност да запамети голем број стихови и истите да ги испреплети со разни варијанти, на тој начин создавајќи ново, авторско дело. Таа ги доживувала песните, била вљубеничка во усното творештво, изнаоѓала практични решенија за разубавување на песните.

На крај, можеме да кажеме дека во пеењата на Митра Ристова доминираат јуначките песни, како според бројот на стиховите, така и според убавината на пеењето. Поривот за драматизација и кон епосот, од Ристова создале интерпретаторка од највисоко рамниште во македонската народна поезија.

Користена литература:

- [1] Верковиќ, С. И. (1985). *Македонски народни умотворби*, книга прва. Подготвил и редактирал Кирил Пенушлиски. Скопје: Македонска книга.
- [2] Мартиноска, А. (2008). *Митот и ритуалот во македонскиот фолклор: релации и проникнувања*. Скопје: Институт за македонска литература.

² Повеќе кај: Ана Мартиноска, *Митот и ритуалот во македонскиот фолклор: релации и проникнувања*, ИМЛ, Скопје, 2008.

³ Методот или системот на паметење е од клучна важност во усната традиција, бидејќи таа го чува минатото во живот (Patrick H. Hutton, *History as an Art of Memory*, University Press of New England, Hanover and London, 1993, 17).

- [3] П. Стоилов, А. (1893). Женитбата на Милошъ юнакъ. *Периодическо списание на Българското книжовно дружество въ Сръдецъ*, кн. XLIII. Сръдецъ.
- [4] П. Стоилов, А. (1894). Дете Малиначе. *Периодическо списание на Българското книжовно дружество въ Сръдецъ*, кн. XLV. Сръдецъ.
- [5] П. Стоилов, А. (1895). Женидбата на Иованъ Капитанинъ, Дѣтелинь войвода не позналъ прѣоблѣчената булка и Женидбата на младо църногорче. *Сборникъ за Народни умотворения, наука и книжнина*, Книга XII. София: Министерството на Народното Просвѣщение.
- [6] П. Стоиловъ, Хр. (1904). Горно-Джумайски говоръ. Звукове, форми и образци (По програмата на проф. д-ръ Б. Цоневъ). *Сборникъ за Народни умотворения, наука и книжнина*, Книга XX. София: Министерството на Народното Просвѣщение.
- [7] Поп Стоилов, А. (1990). *Македонски народни умотворби*. Редакција д-р Марко Китевски. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“.
- [8]. Поп Стоилов, А. (2000). *Македонски народни умотворби*. Составил и редактирал д-р Марко Китевски. Скопје: Институт за македонска литература.
- [9] Татаровска, Л. (2000). *Митологија на јаболкото и прстенот во македонските народни умотворби*. Скопје: Институт за македонска литература, Менора.
- [10] Шапкарев, К. (1976). *Избрани дела*, том втори. Приредил д-р Томе Саздов. Скопје: Мисла.
- [11] Hutton, P. H. (1993). *History as an Art of Memory*. Hanover and London: University Press of New England.
- [12] Murden, J. R. (1818). *The Art of Memory, Reduced To A Systematic Arrangement*. New York.
- [13] Pavličić, P. (1986). *Epsko pjesništvo*. Во: Zdenko Škreb, Ante Stamać, *Uvod u književnost, teorija, metodologija*, четврто, poboljšano izdanje. Zagreb: Globus.

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК 2021